

УДК 94(4+47):316.7

Наталія Федішин

аспірантка

Український католицький університет

Вул. Іларіона Свенціцького, 17, 79011, Львів, Україна

Email: fedyshyn@ucu.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-0046-1615>

**КОНФЕРЕНЦІЯ «СОЦІАЛЬНИЙ ДОСВІД,
РЕЛІГІЙНІ ПРАКТИКИ ТА ПОВСЯКДЕННЕ ЖИТТЯ
В МІСТАХ ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНОЇ ЄВРОПИ
РАНЬОМОДЕРНОГО ПЕРІОДУ»**

20–21 листопада 2025 р. в Інституті порівняльної історії міст (Institut für vergleichende Städtegeschichte, IStG) Університету Мюнстера відбулася конференція «Соціальний досвід, релігійні практики та повсякденне життя в містах Центрально-Східної Європи ранньомодерного періоду». Ініціаторами конференції були д-р Ольга Козубська (Інститут порівняльної історії міст) та проф. Тетяна Гошко (кафедра історії УКУ). Центр релігійної культури імені Ігоря Скочиляса та програма «Київське християнство» УКУ спільно з Центром французької культури

Як цитувати: Федішин Н. Конференція «Соціальний досвід, релігійні практики та повсякденне життя в містах Центрально-Східної Європи ранньомодерного періоду». *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Історія»*. 2025. Вип. 68. С. 273–280.

How to cite: Fedyshyn N. Conference “Social Experience, Religious Practices and Everyday Life in the Cities of Central and Eastern Europe in the Early Modern Period”. *The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series History*. 2025. No. 68. PP. 273–280. (In Ukrainian)

© Федішин Н., 2025

 This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.

Варшавського університету співорганізували секцію «Парафіяльна культура».

Конференція була присвячена різним аспектам повсякденного життя, релігійним практикам та соціальному досвіду в містах Центрально-Східної Європи ранньомодерного періоду. Дослідники з різних академічних установ розглядали такі теми, як релігійні громади міст, харчова культура, магія, злочинність, родинні структури, міський простір, а також роль іноземців у містах.

Перша сесія під назвою «Смак міста», яку модерувала Ольга Козубська (Мюнстер), зосередилась на тематиці споживання їжі та напоїв у містах.

Маміна Арінобу (Токіо) дослідила міську харчову культуру в середньовічних і ранньомодерних німецькомовних регіонах, зосередившись на інгредієнтах і методах приготування їжі у «Книзі рецептів Сабіни Велсерін» (Аугсбург). Її доповідь надала порівняльний погляд на кулінарні традиції різних регіонів. Звісно, рецепти з цієї книги відображають не повсякденний раціон простих міщан, а радше харчування заможних верств населення, проте вони засвідчують, які продукти були доступні або відомі в містах того часу. Тетяна Гошко (Львів) дослідила роль пива в раціоні, медичних та косметичних практиках міщанок Речі Посполитої (XVI–XVII ст.). Вона наголосила, що пиво було не лише напоєм, а й харчовим продуктом, лікувальним засобом і косметичним інгредієнтом. Спираючись на міські документи, кулінарні книги та медичні трактати, дослідниця показала, що пиво відіграло важливу роль у жіночому здоров'ї, рекомендувалося годувальницям і використовувалося для догляду за шкірою та було доступним для всіх соціальних груп.

На другій сесії, «Магія у місті» (теж під модерациєю Ольги Козубської), обговорення зосередилося на популярних віруваннях та розповідях про чудеса і надприродні явища, що побутували в міському фольклорі. Сандра Пачковська (Торунь) представила доповідь на тему «Атипові та антивампірські поховання в містах ранньомодерної Польщі», аналізуючи археологічні свідчення незвичних поховань, що трактуються

як засоби захисту від вампірів. Вона детально розглянула різні випадки поховань, які відображають глибоко вкорінені забобони та страх перед «нечистими мерцями». Дослідження показує, що ці вірування існували ще в ранньомодерний період попри офіційні церковні настанови. Юрій Зазуляк (Ляйпциг/Львів) представив доповідь «Повсякденне життя, злочинність і магія у Львові XVII століття», спираючись на «Leopoliensis archiepiscopatus historia» Яна Томаша Йозефовіча. Він показав, як оповіді про привидів, вампірів і угоди з дияволом перепліталися з хроніками злочинів, демонструючи, що надприродні вірування впливали як на страхи містян, так і на систему управління.

На третій сесії, присвяченій родинному життю в містах, модератором виступив Сімон Дреєр (Мюнстер). Агнешка Бартошевич (Варшава) представила доповідь «Дідусі, бабусі та внуки в пізньосередньовічній і ранньомодерній Польщі», аналізуючи юридичні записи, заповіти та опікунські документи. Вона показала, що дідусі та бабусі часто виконували роль опікунів у міських громадах, відіграючи важливу роль у соціальній організації родин. Також дослідниця звернула увагу на культ святої Анни, який символічно відображав зв'язки між поколіннями. Ігор Сердюк (Полтава) дослідив родинні структури та демографічні характеристики міського населення Гетьманщини, ставлячи під сумнів традиційне уявлення про гетьманські міста як переважно аграрні осередки. Він продемонстрував, що такі демографічні показники, як структура сімей, віковий розподіл і народжуваність, свідчать про виразні міські риси цих спільнот.

Четверту сесію, що була присвячена іноземцям у містах, модерувала Ольга Козубська (Мюнстер). Марія Пакуч (Бухарест) дослідила присутність греків у саксонських містах Трансильванії (XVI–XVII ст.), зосереджуючись на зростаючій ролі християнських купців Османської імперії в містах, таких як Брашов і Сібіу. Вона проаналізувала, як міські ради та купецькі гільдії намагалися обмежити їхній доступ до ринку та перешкодити постійному оселенню. Ірина Папа (Львів) представила дослідження «Датчанин у Торуні 1711 року», аналізуючи подорожні

нотатки Юста Юеля та Расмуса Еребо. Вона показала, як датські мандрівники сприймали польське міське життя, укріплення та релігійні практики, що дозволяє реконструювати бачення Речі Посполитої на початку XVIII століття ззовні.

П'ята та шоста сесії конференції були присвячені досвіду в'язнів і біженців у містах, а також організації міського простору. Симон Дреєр (Мюнстер) дослідив соціальні та економічні обставини перебування польсько-литовських в'язнів у Москві в 1650–1670-х рр., зосереджуючись на їхньому повсякденному житті та взаємодії як із корінними москвичами, так і з іноземними переселенцями. Він показав, що, попри статус в'язнів, вони поступово інтегрувалися в московське суспільство, зокрема через ремісничу працю та торгівлю. Філіп Емануель Шуфферт (Регенсбург/Гіссен) представив дослідження про Варшаву після міграції або втечі саксонського королівського двору з Дрездена в 1756 р. Він продемонстрував, що двір Августа III суттєво вплинув на культурне життя та розваги польської столиці, зробивши її ключовим центром взаємодії між біженцями та місцевими елітами.

Обговорення міського простору — як фізичного, так і символічного — відбулося в рамках доповідей Мар'яни Долинської (Львів). Доповідачка зосередилася на назвах міських місцевостей, підкреслюючи їхню виняткову значущість для вивчення історичної урбаністики. Вона проаналізувала фіскальні та земельні одиниці передмість Львова в пізньому середньовіччі, зокрема структуру земельних ділянок, податкові механізми та особливості нерухомості в містах із магдебурзьким правом.

Тематику парафіяльної культури охоплювали доповіді Лаврентія Татаренка (директора Центру французької культури Варшавського університету), Альфонса Брюнінга (директора Інституту східного християнства Радбаудського університету в Неймегені), Івана Альмеса (директора Центру релігійної культури ім. Ігоря Сковчиляса УКУ) та Наталії Федішин (аспірантки кафедри історії та програми «Київське християнство» УКУ). Модераторкою секції виступила Лілія Бережна (дослідниця з Австрійської академії наук у Відні). Доповіді зосередилися

на ролі парафій та релігійних артефактів у формуванні соціального та культурного життя ранньомодерних міст.

Лаврентій Татаренко розповів про поховання в умовах конфесійного протистояння, зокрема презентувавши тему поділу міських поховальних просторів у Речі Посполитій (XVII–XVIII ст.). Дослідник, застосувавши методологію сучасної французької історіографії, зосередився на згаданій проблематиці на прикладі Київської унійної митрополії, зокрема її тогочасного центру — Вільно — та руських церков у столиці Великого князівства Литовського. Також було показано вплив релігійних потрясінь XVI ст., коли співіснування кладовищ, пов'язаних із різними конфесіями, ускладнювалося через взаємні звинувачення в розколі чи ересі. На прикладі східних християн Речі Посполитої в перші десятиліття після Берестейської унії (1595–1596 рр.) Татаренко показав, як напруження між прихильниками та противниками унійного зв'язку з Римом знаходило своє відображення в організації поховального простору міста. Він також проаналізував еволюцію заповідальних практик, спрямованих на захист поховань від змін конфесійної належності після смерті, та розглянув міські поховальні простори як риторичний інструмент у суперечках між громадами.

Альфонс Брюнінг представив методологічний підхід до вивчення історії парафій у Центральній та Східній Європі. У своїй доповіді він наголосив на необхідності поєднання існуючих досліджень історії парафій, зокрема пов'язаних із проєктом Університету Ворика, з дослідженнями, присвяченими Центрально-Східній та Східній Європі. Брюнінг розглянув знайомі західній історіографії моделі, такі як розмежування між міськими та сільськими парафіями та роль священиків, одночасно акцентуючи увагу на унікальних явищах Східної Європи, зокрема таких, як толерантність або, у більш професійних термінах, запозичених із дебатів навколо «парадигми конфесіоналізації», міжконфесійність, транс-конфесійність, конфесійна двозначність та подібні феномени. Дослідник запропонував скласти бібліографію, яка включала б роботи дослідників із Польщі, України, Румунії та країн Балтії,

щоб краще інтегрувати ці перспективи в глобальні дискусії про релігійну та конфесійну культуру.

Іван Альмес досліджував роль реліквій святого Йоана Нового (Сучавського) у функціонуванні релігійних центрів, зокрема у Жовкві XVIII століття. Перенесені до міста королем Яном Собеським і митрополитом Досифеєм після молдавської кампанії реліквії стали центром релігійного та культурного життя громади. У своїй доповіді Альмес зосередився на питанні: чи може релігійний осередок існувати без реліквій? Він продемонстрував, як реліквії виконували роль «депозиту», який сприяв зміцненню транснаціональних релігійних практик, подоланню конфесійних бар'єрів і процвітанню місцевої парафії та церкви Різдва Христового. Дослідник виокремив ключові події, зокрема привілей короля Собеського 1684 року на збір коштів для будівництва церкви, а також роль реліквій у відновленні міста після пожежі 1691 року. Також було розглянуто стратегії, спрямовані на впровадження культу святого Івана в Жовкві, яка раніше не мала жодного зв'язку зі святим. Особливу увагу було приділено культурним обмінам, які забезпечили можливість вшанування православного святого у греко-католицькому контексті, демонструючи взаємопроникнення релігійних традицій.

Наталія Федішин досліджувала Терехівлянську чудотворну ікону Пресвятої Богородиці та її роль у формуванні парафіяльного життя в соборі святого Юра у Львові. Перенесена з Терехівлі в 1674 р., ікона стала центром марійської побожності, надихаючи літургійні практики та спільне богослужіння. Важливі події, такі як її чудесна роль у захисті Львова під час шведської облоги 1704 р., піднесли її статус серед місцевих вірян. Попри це, ікона залишалася менш відомою, ніж інші, наприклад, Домініканська ікона Богородиці Одигітрії. Її вшанування значною мірою залежало від зусиль єпископа Йосифа Шумлянського, який інтегрував її у парафіяльне життя. Однак відсутність масштабних кампаній, таких як коронація, та тривалий зв'язок ікони з Терехівлею обмежували її вплив. Ікона мала потенціал стати маркером сакрального центру,

але без постійної підтримки церковної еліти її значення залишалося другорядним порівняно з більш відомими іконами та масштабними релігійними подіями.

Секція «Парафіяльна культура» продемонструвала, наскільки глибокий вплив мала релігійна культура на формування соціальної, духовної та культурної ідентичності громад у ранньомодерний період. Методологічні пропозиції щодо вивчення парафій від Альфонса Брюнінга забезпечують цінні орієнтири для подальших досліджень, а кейсові дослідження Лаврентія Татаренка, Івана Альмеса та Наталії Федишин ілюструють конкретні приклади впливу цих артефактів на розвиток міст і парафіяльного життя. Ця секція не лише поглибила розуміння історії парафій, а й відкрила нові перспективи для осмислення культурної спадщини Центрально-Східної Європи.

Конференція засвідчила, що міста Центрально-Східної Європи ранньомодерного періоду були складними просторами соціальної взаємодії, економічної активності та релігійної культури. Дослідження показали, як харчові звички, магічні вірування, міграційні процеси та конфесійні відносини формували міське життя, впливали на правові норми та визначали соціальні межі громад. Обговорення підкреслило гнучкість міських спільнот у прийнятті нових груп населення, важливість сакрального простору та конфесійної політики, що визначали міську ідентичність. Конференція також продемонструвала необхідність міждисциплінарних досліджень для розуміння урбаністичних процесів, релігійної культури та соціальної мобільності в регіоні.

Nataliia Fedyshyn

PhD student

Ukrainian Catholic University

17 Illarion Svetsitsky St., 79011, Lviv, Ukraine

Email: fedyshyn@ucu.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-0046-1615>

**CONFERENCE “SOCIAL EXPERIENCE, RELIGIOUS
PRACTICES AND EVERYDAY LIFE IN THE CITIES
OF CENTRAL AND EASTERN EUROPE
IN THE EARLY MODERN PERIOD”**

Дата першого надходження статті до видання: 04.09.2025.

Date of the article's initial submission to the Journal: 04.09.2025.

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 11.11.2025.

Date of acceptance of the article for publication after peer review: 11.11.2025.

Дата публікації: 30.12.2025.

Date of publication: 30.12.2025.